Високі, стрункі, мов стрілки, здіймаються в чис-теє небо чотири тополі зелені: балакають з вітром, вітаються з сонцем, без вітру ж шепочуться поміж собою, а темної, тихої ночі співучеє море гукає до їх приязненько. Мурований темний колодязь між ними, що миє глибоке коріння, загадано завше мовчить та блищить таємниче...

І рано і вечір татарські дівчата спішать-поспішають до пишних тополь: мають по вітрові білі серпанки, пишно по плечах розсипались коси-дрібушки, привітно дзвенить голосок, а очі блищать і іскріють, а очі говорять без мови. Чого ж се дівчата так люблять тополі? Чому, поминувши і биструю річку, і другі всі криниці, спішать, щебетухи, щовечора й ранку і довго води набирають, додому не йдуть? Спитайся – нічого не скажуть, лиш глянуть здивовано в вічі тобі і знов озирнуться привітно до тих же тополь. Чого се опівдні дітвора не там, не на сонечку теплім, не там, в холодку під горою, а тут тільки грається любо? Спитай – нерозумні не скажуть.

Чого се старий, покарлючений старістю дід цілісінький день під тополями мовчки сидить або іноді щось там белькоче та тихо кива головою? Спитайся – і мудрий всміхнеться, покаже рукою на все боже створіння, а очі померклі з ласкою тихо спиняються все ж на тополях. Немає одмови, нема од людей. А тополі шумлять та гойдаються, листочком грають, неначе все жалібно просять, щоб вислухав одповідь їх, їх мову німу зрозумів би і скрізь розказав би по світі. Ось сонце сідає: з червоного неба приймає його в обіймах широке хвилястеє море, і сонце останній свій погляд ласкаво спинило на тих гостроверхих тополях. І вітер, прощаючись з ними, ще раз на добраніч промчавсь по верхів'ях, – безладно хитнулось гілля, зашуміло сердито, а він вже понісся, пустуючи, далі. Погасла зірниця, стемніла блакить, все задрімало, лиш поночі тихо журливо лепечуть тополі та море гукає до їх – обидва жаліють, що берег крутий не пуска їх зійтись побалакати щиро.

Аж ось з-за гори випливає місяць, ясний та приємний, – усе усміхнулось, усе просіяло: і темна Алма, мов гадюка, блиснула на луці

між верб, і сивий полин на горі заблищав, наче срібло. В прозорім повітрі тополі, мов тії черниці, стоять, темноризі, та тихо шепочуть. Усе насторожилось слухати дивні казки, що розкажуть сумнії тополі.

Раз перший кивнули тополі – і тиха дрімота весь мир обняла, і море, вкладаючись спати, тихесенько плеще об берег. Удруге хитнулись тополі – і все, що бувало чи нині, чи вчора, забулося, зникло усе, і місяць біленькою хмаркою вид свій блискучий прикрив.

Хитнулись утретє – й картини минулих часів нонливли пред очима. Ворушаться темні гробки, каміння устало, построїлось в город, а трави та всохлий бур'ян піднялись аж до неба, садами весь степ облягли. Алма зашуміла, луги затопила, сягає до скель і леліє" мов срібна риба лускою.

Дихнув вітерець – і ожив стародавній той город: завештались люди, верблюди ревуть, голосить руниста отара, співають дівчата, по воду йдучи, на конях скрізь хлопці гарцюють, і сонце – не місяць – на небі вже сяє, і весь божий мир святкує веселеє літо, співає і шле аж до моря Алму бистрохвильну – йому розказати про тихеє щастя своє, привітати бурхливеє море.

Дихнув вітерець ще удруге.

З-за гір піднялася і сунеться хмара. Не хмара то суне, не грім гуркотить, то ворог із військом іде – од жалю червонії гори аж стогнуть. Сполох скрізь панує: отари розбились, скотина безладно реве, а люди ще гірше од звіра, ганяються хижо за людьми, і люди біжать од людей з плачем та прокльоном. На самім базарі палає кривавая січа, і падають люди, мов жито, під гострим серпом, і кров'ю базар червоніє, і галас страшенний лунає аж в горах.

Замовкло, все тихо, все спить – хто навіки, а хто на часину, допоки той ворог, що кров'ю упився, не стане тверезий, щоб знову губити. В великім будинку лиш досі не сплять: старшина військова бенкетує; там

гомін, там регіт, музика гримить, і ллється вино, і ллються там нищечком сльози у бранців і бранок вродливих.

А там, за стіною, слуги ворожі готують, вбирають кімнату; весь діл килими дорогі застелили, зверх їх полягли подушки все шовкові, гаптовані золотом, хутра м'які, оксамитні, єдвабні халати. Солодко-смачно поснуть там побідники п'яні після важкої роботи!

В темній хатинці замкнуто четверо гарних дівчат. Не плачуть дівчата, бо вибігли сльози усі, не говорять, бо голос од горя однявся, – мов камінь той, білі, німії сидять та мовчки здригаються, як часом хто пройде проз двері.

От менша й питає: "Чого вони нас не вбивають? Жаліють чи, може, забули? Чи, може, їм соромно стало, що й так наробили скрізь лиха?"

– Ох, сестро, маленька єси, нерозумна, хоч рівна на зріст ізо мною! – сказала їй старша сестра.– Не сором тим клятим, не шкода дівчат молодих, не забули вони нас, безщасних. Не вб'ють вони всіх нас одразу; ні, кожному смерть лиш одна на віку, а нам, безталанним, судилось по двоє. Всі люди, вмираючи, просять, благають, щоб ще хоч годину пожити, а ми будем плакать, благати, щоб смерті дали нам раніше, а нам не дадуть! Жінки, дівчата, діди й парубки, що померли сьогодні, всі знають, якими на той світ прибудуть, а ми – не жінки, не дівчата...

– Сестриці, подружки, тікаймо! Я бачу щілинку в горищі, тікаймо мерщій із неволі!.. Тікаймо до вільного моря!

Схопились дівчата, засяли, заграли їх очі, і тихо і ловко, як гірськії кози, із горниці вилізли миттю на кришу. Побачив їх місяць – сховався за темную хмару, і сад укривав їх гіллям, як бігли вони через його.

І море уже недалеке назустріч їм дихає свіжо і плеще помалу, пестливо колише на хвилях малого човна.

– Сестриці, сестриці, догоня!

– Нічого, сестричко: тут близько колодязь!

– А нащо, сестрице? – питається менша... Добігли дівчата.

– Обіймемось, сестри! Прощайте, лебідки! – сказала найстарша. – Колодязю-брате, сховай нас од сорому, любий!..

Догоня вже близько, догоня добігла, шукає – нікого немає, лиш сад шепотить таємниче, а темний колодязь мовчить, не розкаже. А море чекало-чекало, розсердилось, хвилями встало, розбило і човник об камінь, а любих гостей не діждало...

Минула бурхлива година, і віки важкою ходою пройшли над тим місцем, де город стояв стародавній: стіни розсипались, всохли сади, Алма, повновода колись-то, ледве дзюрчить по камінням.

Вигибли всі до душі колишні мешканці і їх вороги; почорнілі гробки простяглись по степу, а глибокий колодязь все так же мовчав, і все так же в його глибині ключ невидимий дзюрчав.

Настала і друга година. Забутеє місто знову ожило, построїлись слободи вбогі, татарські дівчата порослую стежку уп'ять протоптали, по воду йдучи. І не втерпів глибокий колодязь: схотілось йому розказати гостям своїм любим давню билицю; і тільки колодязь німий се подумав – чотири тоненькі тополі виросли й стали круг його, шумлять і шепочуть, вітають і сонечко в небі, і море далеке, і любих гостей, гостей молодих, розказують дивну билицю, і слухає мовчки глибокий колодязь, а море то плаче, то б'ється, лютує, що берег крутий не пускає його пригорнутись до любих журливих тополь.